

УДК 75.05:726.54(477)

**ТВОРЧИСТЬ СУЧАСНИХ ВОЛИНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ
У РЕЦЕПЦІЯХ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ:
ЕСТЕТИКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Степанчук Т. А.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна,
м. Луцьк

У статті подаються результати дослідження сприйняття студентською молоддю творчості сучасних волинських художників. Експеримент проводиться на прикладі спадщини О. Бурдаш, С. Костукевич та Л. Литвина. Аналізується ситуація щодо спілкування молоді з мистецтвом. Подаються окремі пропозиції щодо виходу із вказаної естетико-соціальної кризи.

Ключові слова: образотворче мистецтво, сприйняття, студентська молодь, виставковий процес, сучасне суспільство.

Степанчук Т. А. Творчество современных волинских художников в реценциях студенческой молодежи: эстетико-социологический аспект / Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Украина, Луцк.

В статье представлено результаты исследования восприятия студенческой молодежью творчества современных волинских художников. Эксперимент проводился на примере наследия Е. Бурдаш, С. Костукевич, Л. Литвина. Анализируется ситуация относительно общения молодежи с искусством. Предлагаются идеи для выхода из указанного эстетико-социального кризиса.

Ключевые слова: изобразительное искусство, восприятие, студенческая молодежь, выставочный процесс, современное общество.

Stepanchuk T. A. Creation of modern Volyn artists in a reception of student's youth: aesthetic-sociological aspect / East European national university named after Lesya Ukrainka, Ukraine, Lutsk.

The results of the research about students' youth perceptions of modern Volyn artist's creation are presented in the article. The experiment was carried out on the example of heritage of O. Burdash, S. Kostukevych and L. Lytvyn. The situation regarding the communication of youth with art is analyzes. Some suggestions for overcoming the above stated aesthetic and social crisis are served.

Key words: art, perception, students' youth, exhibition process, modern society.

Вступ. Розвиток українського суспільства дедалі більше показує прірву між академічним мистецтвом та широким колом реципієнтів, якими це мистецтво мало би споживатися. Корені цієї “відстороненості” – у низці культурних, психологічних і соціальних чинників, а сама проблема є достатньо болючою: художник і соціум ніби співіснують у різних інформаційних вимірах, часом “зазираючи” у сферу буття іншого. Як і в суміжному мистецтві – сучасній музиці (маємо на увазі її авангардний академічний пласт) утворилися фестивалі “для вибраних”, так і в образотворчому мистецтві виставковий процес є площадкою для спілкування вузького кола однодумців. Така критичність ситуації, а тим більше її крещендуюча загрозлива динаміка, обумовлює актуальність обраної теми та, що найважливіше, потребу розробки системних кроків для виходу.

Як було заявлено, дана наукова розвідка стосується естетико-соціологічного аспекту аналізу проблем сучасного образотворчого мистецтва. Тому оглянемо праці, скеровані на висвітлення питань *соціології культури* та її сприйняття, а також соціально-політичних передумов культурного розвитку на сучасному етапі, вирізвивши праці таких вчених як Юлія Байєр [1], Сергій Волков [2], Олександр Гриценко [3], Еміль Дюркгейм [4], Євгеній Попов [5], Олександр Семашко та Володимир Піча [6] та ін., на основні постулати яких спираємося при проведенні нашого дослідження. Натомість ракурси, обрані у

представленій науковій розвідці, показують її паралелі із роботами у суміжних сферах мистецтвознавства. Це вивчення художньо-естетичних смаків *студентської* молоді на прикладі музики, здійснене Зоряною Ластовецькою-Соланською [7] і дослідження *волинської* аудиторії у музичній сфері Олександра Марача [8]. Оскільки проблеми сприйняття сучасного мистецтва у художній та музичній царині є досить подібними, окремі ідеї цих науковців також враховуємо у нашій роботі. Таким чином, **мета** нашого дослідження постала у потребі аналізу сприйняття студентською молоддю творчості сучасних волинських художників в естетико-соціологічному аспекті, а її головними **завданнями** є показ ситуації, яка склалася у студентському середовищі стосовно сприйняття творчості сучасних художників краю, та пропозиції щодо виходу із вказаної естетико-соціальної кризи. При цьому у трактуванні взаємодії особистості та культури у сучасному соціумі виходитимемо із того, що соціокультурний підхід виявляє програми життєдіяльності та життєздатності суспільства, і не обмежується дослідженням самої культури, а “виходить” на “культурне ціле зі світом людини, соціальним космосом, міжпоколінними трансляторами цінностей і норм” [9, с. 95]. Власне, культура як “транслятор цінностей” – чи не головне її покликання, до якого звернемося на прикладі сприйняття творчості сучасних волинських художників.

Виклад основного матеріалу. Автором було проведене соціологічне дослідження думки студентської молоді про творчість художників, що різними гранями представляють сучасну культуру – Олени Бурдаш, Світлани Костукевич, Леоніда Литвина. Дослідження проводилося методом анкетування зі студентами Інституту мистецтв Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. До анкетування були залучені студенти молодших курсів (18–20 років, 70% – жіночої статі) напряму “Образотворче мистецтво”, які ще не зарекомендували себе як сформовані фахівці, а після завершення ВНЗ планують отримати кваліфікацію “викладач образотворчого мистецтва”, та напряму “Музичне мистецтво” – представники сфери суміжного мистецтва. Таким чином, в цілому респондентів можна визначити, словами

Теодора Адорно, як “митці широкого профілю” [10], а у нашому випадку – назвемо сегменти аудиторії так: “майбутні митці-професіонали”, що показують тенденції у фаховій сфері, та “майбутні митці суміжного мистецтва”, що презентують (чи мають презентувати) зацікавленого споживача.

На розгляд респондентів були запропоновані три групи картин.

Перша група – глибоко-символічні, із відчуттям містики тисячоліть, яскраво-колеритні роботи Олени Бурдаш – “Двоє як одне”, “Зустріч”, ряд робіт із циклів “Все тече, все міняється”, “Веретено долі” (див.: [11]). Ці полотна, в яких мисткиня звертається до правічних основ буття, втілюючи дуальну гармонії чоловічого та жіночого первнів, активізують інтуїтивне пізнання реципієнта та привносять в актуалізоване сьогодення вічні закони всесвіту.

Друга група – сповнені романтичного натхнення, переважно реалістичні зображення квітів, як, наприклад, “Ромашкове поле”, а також нарциси, маки та інші польові квіти – як у природному середовищі, так і в натюрмортах, квітковий розпис по батіку. Як написали в одній із рецензій, “Світлана Костукевич не належить до художників, які вражають розмаїттям тематики, ускладненою філософічністю, модерними пошуками. Але вона знайшла у мистецтві ту нішу, в якій почувається вільно й розкуто, наче бджілка над квітучим весняним лугом... Світлана Костукевич квітів не зриває, вона увічніює їх на полотні разом із рососою, майже невидимим цілунком сонячного променя і відблиском місяця на нічному небі...” [12].

Третя група – зовсім інші за естетико-стилістичним вираженням і настроєвою семантикою роботи Леоніда Литвина: автопортрет та портрет народної артистки України Людмили Приходько, серія “Мисливський сезон – 2006”, полотна військової та космічної тематики, що є відгомонам історико-ментальних традицій української та радянської історії, а також формування чоловічого характеру у суворих умовах архангельського ліспромхозу, балтійського і північного флотів, де свого часу перебував митець. Показово, що герой на автопортреті – молодий мужній чоловік з оголеним торсом у безкозирці північного флоту – знаходиться між білим ангелом, що сидить на

правому чорному крилі моряка, і чорним бісом – на лівому білому крилі. Релятивність добра і зла, духовного і матеріального посилюється ланцюгами, якими прикуті руки героя – руки художника і трудівника; показом лебединої сім'ї, над якою – біс, порівнянням підводного човна і паперового кораблика. Далечінь, крізь пильний погляд, розкриває нам історію, скриту “туманом часу”, в якому проглядаються прапори УРСР (червоно-синій) та України (синьо-жовтий), що майорять над спорудам різних епох. Але найбільша історична, навіть ментальна трансформація показана безкозиркою з червоною зіркою на голові героя, що відтіняє давньоруський шолом. Отож, автопортрет сповнений містичного сприйняття світу, в якому лише герой виписаний у “реальному” баченні – із прямим суворим поглядом, піднятими бровами, сильними руками, скрупульозно виписаними мускулами.

Отож, три групи різних за естетико-стилістичними та жанровими ознаками полотен були представлені респондентам. Виявилось, що 10% анкет студентів-музикантів лишилися зовсім або майже зовсім незаповненими (зауважимо, що студенти цієї спеціальності не вивчають дисциплін, пов'язаних із образотворчим або іншими суміжними мистецтвами). Проте, 100% студентів-художників і 90% студентів-музикантів висловили свої думки із запропонованої теми. Їх відповіді містять такі основні результати, подані узагальнено (відсоткові позиції заокруглено).

1. *На Вашу думку, які головні напрямки живопису представлено у творах волинських художників: 1) Олени Бурдаш; 2) Світлани Костукевич; 3) Леоніда Литвина.* Питання вимагає певної фахової підготовки. Тому лише 40% студентів групи майбутніх зуміли визначити напрямки живопису у запропонованих творах, 20% зробили це частково. Серед студентів-музикантів відповідь дали 10% респондентів із числа тих, що заповнили анкети, та у 30% з цієї групи були зафіксовані окремі спроби визначення.

2. *Творчість Олени Бурдаш викликає у Вас насамперед інтелектуальну чи емоційну реакцію? Які думки та почуття викликають картини мисткині? Які конкретно твори?* Насамперед емоційну реакцію (70%) – “емоційну

захопленість”, “радість”, “як внутрішній світ зустрічається із зовнішнім” (“Двоє як одне”, “Зустріч”). Щодо інтелектуальної реакції, то вона виникла лише у 30% – від полотен циклу “Веретено долі”. Були вказівки на асоціації з вільністю людської душі як пташки, з невпинною течією ріки життя тощо.

3. *Які тенденції сучасної культури відтворено у живопису Олени Бурдаш? Чи можете привести аналоги у музичній культурі, літературі тощо?* Відповіді від примітивізму, декоративності до символізму і абстракції. Аналоги вказані в окремих музикантів, а саме: “Орфей і Еврідіка” Х. В. Глюка, “Ромео і Джульєтта” С. Прокоф’єва, “Аїда” Дж. Верді.

4. *Творчість Світлани Костукевич викликає у Вас насамперед інтелектуальну чи емоційну реакцію? Які думки та почуття викликають картини мисткині? Які конкретно твори?* 95% респондентів відмітили яскраву емоційну реакцію – “емоційну захопленість”, “радість”, “щастя”, “позитив”, “світлі, мрійливі почуття”, “єдність з природою”, пов’язані, зокрема, зі “свіжістю кольору”, “простором”. Було вказано на полотна як “безтурботні роботи, що пахнуть дитинством, літом і мріями”. Особливо теплі відгуки у респондентів знайшли “Ромашкове поле” і розписи по батіку.

5. *Які тенденції сучасної культури відтворено у живопису Світлани Костукевич? Чи можете привести аналоги у музиці, літературі тощо?* Змістовних відповідей не було, окрім аналогії з музичним твором “Хмари” (автора не вказано, ймовірно, один із ноктюрнів К. Дебюссі).

6. *Творчість Леоніда Литвина викликає у Вас насамперед інтелектуальну чи емоційну реакцію? Які думки та почуття викликають картини митця? Які конкретно твори?* Контрастом стали полотна Леоніда Литвина, відповідно – контрастні відгуки. 30% респондентів (художники) відмітили інтелектуальну реакцію, насамперед щодо автопортрету, вказали на зображення тіла будови чоловіка. Із 70% респондентів, які вказали на емоційну реакцію, більшість були засмучені виглядом вбитих тварин: “викликає біль”, “жаль за вбитими тваринами”, “все неживе», “суворе”, аж до “відрази від світу”. Були й висловлювання про автопортрет як такий, що викликає “душевні

протириччя, протистояння добра і зла”.

7. *Які тенденції сучасної культури відтворено у живопису Леоніда Литвина? Які аналоги у музичній культурі, літературі тощо?* Останнє висловлювання щодо попереднього питання доповнилося вказівкою на боротьбу добра і зла у симфоніях і “Патетичній” сонаті Л. ван Бетховена.

8. *Які із представлених картин усіх художників Вам найбільше імпонують? Чому? Які “найближчі” до душі?* Найбільш імпонують аудиторії полотна Світлани Костукевич колористичною гамою та позитивом (художники і музиканти), та Олени Бурдаш як такі, що змушують замислитися на сенсом життя (художники). Із полотен Леоніда Литвина відмітили як кращий автопортрет (художники). Було вказано й на індивідуальну цінність кожної з картин, що висловлює свої думки.

9. *Як Ви вважаєте, які цінності несуть (або ні) представлені твори? Яким є їх вплив на глядача?* При констатації різного впливу на різних реципієнтів найбільше відмітили любов до природи, протилежної статі, України (хоча, зауважимо, творів відкрито-національної тематики не було).

10. *Чия творчість із представлених художників Вам була відома раніше? Де Ви зустрічалися із цими картинами?* Відповіді показали, що 70% студентів-художників знайомі із усіма чи окремими запропонованими полотнами волинських митців – їх творчість представлена у виставковому процесі краю. На жаль, нікому зі студентів-музикантів досі не була відома творчість цих (а напевно, і багатьох інших) художників Волині.

11. *Як Ви вважаєте, творчість цих художників призначена для сприйняття професіоналами чи любителями живопису?* Відповіді розділилися. Відмітили потребу осмислення і перцептивну складність картин О. Бурдаш, спрямованість на професіоналів окремих творів Л. Литвина.

12. *Які заходи можуть покращити ситуацію у художній культурі – більш тісно знайомити суспільство із творчістю митців?* 100% респондентів вказали на потребу активізації виставкового процесу. При цьому студенти-музиканти наполягають на його проведенні «на вулиці, у громадських місцях»

– тобто виведенні із вузького кола професіоналів, із активним інформуванням (10% респондентів наголосили на капіталовкладеннях у цей процес). Студенти-художники зауважили на потребі створення комфортних умов для митців у проведенні виставок (20%), а також додали необхідність проведення пленерів, «живого» спілкування.

13. *На Вашу думку, чи образотворче мистецтво Волині має свої особливості у загальноукраїнському контексті, а українське – у світовому? У чому вони проявляються?* Вказували на регіональну специфіку та індивідуальні особливості митців, що проявляються у різних регіонах, а також на особливу “душевну чистоту” українського образотворчого мистецтва, що не так добре, як хотілося б, відоме у світі.

14. *Ким Ви себе вважаєте – “експертом” у питаннях образотворчого мистецтва, “добрим споживачем” чи “емоційним глядачем”?* 90% студентів-музикантів і 80% студентів-художників віднесли себе до “емоційних глядачів”, решта – до “добрих споживачів”. При цьому ряд студентів-художників висловили бажання стати “експертами”.

Висновки. Результати дослідження привели до висновку, що студентська молодь катастрофічно мало знайома із творчістю сучасних митців у царині академічного мистецтва, що прослідкували на прикладі образотворчої спадщини. Сприйняття базувалося на емоційній реакції, дуже рідко підкріпленій певними понятійними висловлюваннями. “Найближчою” до реципієнтів виявилася С. Костукевич з образами природи, що “лягають на душу”, дещо складніше (але й цікавіше!) з осмисленням символіки полотен О. Бурдаш. Натомість прикро вразили емоційно-налаштовану, переважно жіночу аудиторію натюрморти із вбитими тваринами Л. Литвина, хоча ряд респондентів позитивно відмітили автопортрет митця. Недостатньою є й здатність студентів порівнювати живописні твори із продуктами суміжних видів мистецтв, що свідчить про відсутність досвіду аналізу. Де ж вихід із вказаної естетико-соціальної кризи? Як залучити широке коло реципієнтів до спілкування з сучасним мистецтвом, та й мистецтвом взагалі? Цю відповідь

також знаходимо в анкетах респондентів, при чому студентів-музикантів: виставковий процес повинен “прийти” до глядача (“на вулицю”, в інші громадські місця), якщо глядач не йде у виставкові зали. Очевидно, це і є одне із важливих естетико-соціальних завдань сучасного суспільства.

Література:

1. Байер Ю. П. Соціокультурна комунікація і постмодерн / Байер Ю. П. // *Виртуальне пространство культури: Матеріали наукової конференції. 11–13 квітня 2000 р. – СПб.: Санкт-Петербурзьке філософське товариство, 2000. – С. 131–133; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://anthropology.ru/ru/texts/bayer/virtual_45.html.*
2. Гриценко О. *Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі* / О. Гриценко. – К.: УЦКД, 2000. – 228 с.
3. Волков С. М. *Мистецька освіта в культурі України 90-х рр. ХХ століття: [навчальний посібник]* / Сергій Волков. – К.: [б/в], 2006. – 207 с.
4. Дюркгейм Е. *Соціологія. Її предмет, метод, призначення* / Еміль Дюркгейм; [пер. з фр., складання, післямова і примітки А. Б. Гофмана]. – М.: Канон, 1995. – 352 с.; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Durkgeim/_Soc_Index.php.
5. Попов Е. А. *Що вивчає соціологія культури* / Євгеній Попов // *Соціологічні дослідження*. – 2011. – № 1. – С. 86–96.
6. *Соціологія культури: [навчальний посібник]* / [за ред. Олександра Семашка, Володимира Пічі]. – Л.: Новий Світ, 2002. – 333 с.
7. Ластовецька-Соланська З. М. *Музичні цінності та потреби в сучасному культурному континуумі України: автореферат дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 – теорія та історія культури* / Ластовецька-Соланська Зоряна Миколаївна; Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка. – Л., 2007. – 20 с.
8. Марач О. М. *Академічне хорове мистецтво у соціокультурному континуумі західного регіону України періоду Незалежності (на прикладі*

Волині) : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство) / Марач Олександр Миколайович ; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2013. – 235 с.

9. Плешишвіцева Е. Ю. Социокультурный континуум бытия человека : дисс. ... канд. философ. наук : 09.00.13 – религиоведение, философская антропология, философия культуры / Плешишвіцева Елена Юрьевна ; ГОУ ВПО “Новосибирский государственный архитектурно-строительный университет (СИБСТРИН)”. – Новосибирск, 2009. – 154 с. ; [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/sotsiokulturnyi-kontinuum-bytiya-cheloveka>.
10. Adorno T. W. *Einleitung in die Musiksoziologie. Zwölf theoretische Vorlesungen* / Theodor W. Adorno. – Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag, 1962. – S. 71.
11. Галерея мистецтв. Художники. Події. Волинь / Володимир Марчук. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.volart.com.ua/>.
12. Штинько В. Душа у квітковій пелюстці / Валентина Штинько // Волинь : Електронне видання. – № 1348, 18.02.2012 ; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.volyn.com.ua/?rub=11&article=0&arch=1348>.

References:

1. Bayer Yu. P. *Sotsiokulturnaya kommunikatsiya i postmodern* / Bayer Yu. P. // *Virtualnoe prostranstvo kultury : Materialy nauchnoy konferentsii. 11–13 aprelya 2000 g.* – SPb. : Sankt-Peterburgskoe filosofskoe obshchestvo, 2000. – S. 131–133 ; [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://anthropology.ru/ru/texts/bayer/virtual_45.html.
2. Hrytsenko O. *Kul'tura i vlada. Teoriya i praktyka kul'turnoyi polityky v suchasnomu sviti* / O. Hrytsenko. – K. : UTsKD, 2000. – 228 s.
3. Volkov S. M. *Mystets'ka osvita v kul'turi Ukrayiny 90-kh rr. KhKh stolittya : [navchal'nyy posibnyk]* / Serhiy Volkov. – K. : [b/v], 2006. – 207 s.
4. Dyurkgeym E. *Sotsiologiya. Yee predmet, metod, prednaznachenie* / Emil Dyurkgeym ; [per. s fr., sostavlenie, posleslovie i primechaniya A. B. Gofmana].

- M. : Kanon, 1995. – 352 s. ; [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Durkgeim/_Soc_Index.php.
5. Popov Ye. A. *Chto izuchaet sotsiologiya kultury* / Yevgeniy Popov // *Sotsis. Sotsiologicheskie isledovaniya*. – 2011. – № 1. – S. 86–96.
  6. *Sotsiolohiya kul'tury : [navchal'nyy posibnyk]* / [za red. Oleksandra Semashka, Volodymyra Pichi]. – L. : Novyy Svit, 2002. – 333 s.
  7. Lastovets'ka-Solans'ka Z. M. *Muzychni tsinnosti ta potreby v suchasnomu kul'turnomu kontynuumi Ukrayiny : avtoreferat dys. ... kand. mystetstvoznavstva : 17.00.01 – teoriya ta istoriya kul'tury* / Lastovets'ka-Solans'ka Zoryana Mykolayivna ; L'vivs'ka natsional'na muzychna akademiya imeni M. V. Lysenka. – L., 2007. – 20 s.
  8. Marach O. M. *Akademichne khorove mystetstvo u sotsiokul'turnomu kontynuumi zakhidnoho rehionu Ukrayiny periodu Nezalezhnosti (na prykladi Volyni) : dys. ... kand. mystetstvoznavstva : 26.00.01 – teoriya ta istoriya kul'tury (mystetstvoznavstvo)* / Marach Oleksandr Mykolayovych ; Skhidnoyevropeys'kyy natsional'nyy universytet imeni Lesi Ukrayinky. – Luts'k, 2013. – 235 s.
  9. Pleshivtseva Ye. Yu. *Sotsiokulturnyy kontinuum bytiya cheloveka : diss. ... kand. filosof. nauk : 09.00.13 – religiovedenie, filosofskaya antropologiya, filosofiya kultury* / Pleshivtseva Yelena Yurevna ; GOU VPO “Novosibirskiy gosudarstvennyy arkhitekturno-stroitelnyy universitet (SIBSTRIN)”. – Novosibirsk, 2009. – 154 s. ; [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : <http://www.dissercat.com/content/sotsiokulturnyi-kontinuum-bytiya-cheloveka>.
  10. Adorno T. W. *Einleitung in die Musiksoziologie. Zwölf theoretische Vorlesungen* / Theodor W. Adorno. – Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag, 1962. – S. 71.
  11. Halereya mystetstv. *Khudozhnyky. Podiyi. Volyn'* / Volodymyr Marchuk. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.volart.com.ua/>.
  12. Shtyn'ko V. *Dusha u kvitkoviy pelyusttsi* / Valentyna Shtyn'ko // *Volyn' : Elektronne vydannya*. – # 1348, 18.02.2012 ; [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.volyn.com.ua/?rub=11&article=0&arch=1348>.